

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «МІСТО»

*В. В. Буряк, аспірант, ДВНЗ «Запорізький національний технічний університет»,
v_v2016@ukr.net*

Методологія дослідження. Результати отримані за рахунок застосування методу абстракції – при визначенні сутності категорій «місто» та «промислове місто». Використання методу індукції та дедукції дало змогу виокремити підходи до визначення сутності поняття «місто», а застосування системного підходу – проаналізувати характерні риси промислового міста та визначити його критеріальні ознаки.

Результати. Охарактеризовано підходи до визначення сутності поняття «місто», а саме: соціальний, філософський, системний, з позиції державного управління, правовий, історичний, управлінський, функціональний, економічний, географічний, економіко-географічний, комбінований.

Виокремлено з поміж подібних категорію «промислове місто» та з'ясовано сутність даного поняття. Виявлено, що промислове місто – це місто, в якому містоутворюючими є галузі промисловості (з одного боку, енергомісткі та матеріаломісткі галузі, а з іншого – галузі, що продукують новітні технології та виробляють продукцію із високою доданою вартістю), які є ядром регіонального розвитку за обсягами виробництва та реалізацією продукції, обсягом інвестицій, обсягом експорту, а також за сконцентрованістю значної чисельності населення, якому притаманний певний спосіб життя та стандарти поведінки.

Визначено загальні критерії ідентифікації промислових міст, а саме: частка валової доданої вартості, створеної у промисловості; частка зайнятих у промисловості; частка промислової продукції у структурі експорту; частка наукомістких галузей; кількість промислових підприємств, зосереджених у місті; податкові надходження до бюджету від промисловості; рівень екологічних витрат.

Новизна. У ході дослідження еволюції поглядів щодо трактування поняття «місто» з'ясовано, що визначення міста доцільно формувати з точки зору теорії систем, що дозволяє трактувати місто як організм (живу систему), яка має законодавчо визначений статус і є складною територіально-економічною системою, що характеризується особливостями поведінки, трудовими навичками і стилем життя його мешканців. Показано, що завдяки системному аналізу місто представляється як сфера кооперування людей, що забезпечує більш ефективне виробництво завдяки застосуванню переваг поділу праці.

Практична значущість. З теоретичної точки зору доведено, що для дослідження глобальної мети існування й розвитку міст недостатньо застосовувати тільки окремо взяті соціальний, економічний або екологічний підходи. Для того, щоб зрозуміти феномен міста, необхідним є комплексний системний аналіз, який дозволяє його охарактеризувати у всій сукупності взаємозв'язків з іншими складовими суспільства.

Такий підхід при його реалізації у практичній діяльності органів державного управління дозволяє управляти містом як єдиною системою на основі процесів неоіндустріалізації, а ефективність економіки міста вимірювати не тільки через показники обсягу створеного валового продукту та продуктивності праці, але й через індикатори рівня задоволеності життям населення, якості життя та саморозвитку особистостей впродовж всього життя.

Ключові слова: адміністративно-територіальна одиниця, місто, модель міста, розвиток, полюс зростання, промислове місто, система, соціальна система.

Література

1. Джекобс Дж. Смерть и жизнь больших американских городов *The Death and Life of Great American Cities* / Дж. Джекобс; пер. Леонид Мотылев. – М. : Новое издательство, 2011. – 460 с.
. Dzhekobsa D. Smert i zhyzn bolshykh amerykanskih horodov [*The Death and Life of Great American Cities*] / D. Dzhekobsa; per. Leonyd Motylev. – М. : Novoe yzdatelstvo, 2011. — 460 p.
2. Вебер М. История хозяйства. Город / М. Вебер пер. с нем.; под ред. И. Гревса ; коммент. Н. Саркитова, Г. Кучкова. – М. : КАНОН-пресс- Ц ; Кучково поле, 2001. – 576 с.
Veber M. Istoriya khozyaystva. Gorod [History of farming. City] / M. Veber per. s nem.; pod red. I. Grevsya ; komment. N. Sarkytova, G. Kuchkova. – М. : KANON-press- Ts; Kuchkovo pole, 2001. – 576 p.
3. Леш А. Географическое размещение хозяйства / А. Леш. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1959. – 455 с.
Lesh A. Geohraficheskoe razmeshchenie khozyaystva [Geographical size reduction economy] / A. Lesh. — М. : Izd-vo inostrannoy literatury, 1959. — 455 p.
4. Perroux F. L'Économie du XXe siècle, Presses universitaires de Grenoble, 1961. – 814 p.
5. Тюнен И. Г. Изолированное государство / И. Г. Тюнен ; [пер. Е. А. Торнеус ; под ред. А. А. Рыбникова]. – М. : Экономическая жизнь, 1926. – 321 с.
Tyunen Y. H. Izolyirovannoe gosudarstvo [Insulated the state] / Y. H. Tyunen ; [per. E. A. Torneus ; pod red. A. A. Rybnikova]. – М. : Ekonomicheskaya zhyzn, 1926. – 321 p.
6. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В. М. Бабаєв. – Х. : Магістр, 2004. – 204 с.
Babayev V. M. Upravlinnya miskym gospodarstvom: teoretychni ta prykladni aspekty: monohrafiya [Urban governance: theoretical and applied aspects: monograph] / V. M. Babayev. — Kh. : Mahistr, 2004. – 204 p.
7. Балик Т. В. Управління конкурентоспроможністю міста / Т.В. Балик // Коммунальное хозяйство городов. – 2010. – №92. – С.11–19.
Balyk T. V. *Upravlinnya konkurentospromozhnistyu mista* [Management of competitiveness of the city] / T. V. Balyk // Kommunalnoe khozyaystvo horodov. – 2010. – № 92. – P. 11–19.
8. Бойко-Бойчук О. В. Проблеми міста як підґрунтя ефективного управління його розвитком / О. В. Бойко-Бойчук // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 1(35). – 9 с. – Режим доступу до публікації: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2009_1/doc/3/01.pdf.
Boyko-Boychuk O. V. Problemy mista yak pidgruntya efektyvnogo upravlinnya yogo rozvytkom [The problems of the city as the basis of effective management of its developmen] / O. V. Boyko-Boychuk // Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya. - 2009. – № 1(35). – 9 p. – Rezhym dostupu do publikatsiyi: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2009_1/doc/3/01.pdf.
9. Дмитрук О. Ю. Методика ландшафтного аналізу урбанізованих територій (на прикладі міста Києва): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 / О. Ю. Дмитрук; Київський університет ім. Т. Шевченка. – К., 1993. – 38 с.
Dmytruk O. Y. Metodyka landshaftnogo analizu urbanizovanykh terytoriy (na prykladi mista Kyyyeva) [Methods of landscape analysis of the urbanized territories (on the example of Kyiv)] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. heohr. nauk : spets. 11.00.11 / O. Yu. Dmytruk; Kyyyivskyy universytet im. T. Shevchenka. – K., 1993. – 38 p.
10. Карлова О. Вплив генезису на конкурентоспроможність міст / О. Карлова // Економічні науки: 36. наук. праць Черкас. держ. технолог. ун-ту. Вип.13. – Черкаси, 2005. – С. 249–252.

Karlova O. Vplyv henezysu na konkurentospromozhnist mist [The influence of genesis on the competitiveness of cities] / O. Karlova // Ekonomichni nauky: Zb. nauk. prats Cherkas. derzh. tekhnoloh. un-tu.. - Cherkasy, 2005. – Vypusk.13. – P. 249–252.

11. Лисяк Н. М. Регулювання економічних відносин міста і приміської зони: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Н. М. Лисяк; Ін-т регіон. досл. НАН України. – Львів, 2009. – 20 с.

Lysyak N. M. Regulyuvannya ekonomichnykh vidnosyn mista i prymiskoyi zony [Regulation of economic relations of the city and suburban areas]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk: spets. 08.00.05 «Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika»/ N. M. Lysyak; In- t rehion. dosl. NAN Ukrayiny. – Lviv, 2009. – 20 p.

12. Мамонова О. П. Социально-культурные особенности малых исторических городов Центрального экономического района России: автореферат дис. ... кандидата географических наук: 25.00.24 / Олеся Петровна Мамонова. – Москва, 2003. – 23с.

Mamonova O. P. Sotsialno-kulturnye osobennosti malykh istoricheskyykh gorodov Tsentralnogo ekonomicheskogo rayona Rossii [Socio-cultural features of small historic towns of the Central economic region of Russia]: avtoreferat dis. ... kandidata heohraficheskikh nauk: 25.00.24 / Olesya Petrovna Mamonova. – Moskva, 2003. – 23 p.

13. Саханенко С. Є. Теоретичні та організаційно-функціональні засади політичного управління містом в умовах самоврядування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.04 «Місцеве самоврядування» / С. Є. Саханенко; Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Д., 2005. – 40 с.

Sakhanenko S. Ye. Teoretychni ta orhanizatsiyno-funktsionalni zasady politychnogo upravlinnya mistom v umovakh samovryaduvannya [Theoretical and organizational foundations of the political in terms of government]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra nauk z derzh. upr.: spets. 25.00.04 «Mistseve samovryaduvannya» / S. Ye. Sakhanenko; Dnipropetr. rehion. in-t derzh. upr. – D., 2005. – 40 p.

14. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти / Ю. П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.

Sharov Y. P. Strategichne planuvannya v munitsypalnomu menedzhmenti: kontseptualni aspekty [Strategic planning in municipal management: conceptual aspects] / Yu. P. Sharov. – K. : Vyd-vo UADU, 2001. – 302 p.

15. Lynch K. A. Theory of Good City Form // Cambridge, MIT Press, 1981. – С. 42–44.

Lynch K. A. Theory of Good City Form // Cambridge, MIT Press, 1981. – P. 42–44.

16. Architectural Association School of Architecture [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aaschool.ac.uk/>

Architectural Association School of Architecture [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.aaschool.ac.uk/>.

17. Andreas Schneider. General Rapporteur, «Media notice» // Congress ISOCARP, 2001, CH.

18. Родченко В. Б. Міські комплекси України: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку : моногр. / В. Б. Родченко; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 404 с.

Rodchenko V. B. Miski komplekxy Ukrayiny: chynnyky ta umovy orhanizatsiyi regulyuvannya sotsialno-ekonomichnogo rozvytku [Urban systems in Ukraine: factors and conditions of organization of management of social-economic development] / V. B. Rodchenko; NAN Ukrayiny, In-t ekonomiky prom-sti. – Donetsk, 2012. – 404 p.

19. Stamp L. D. Glossary of Geographical Terms» / L. D. Stamp. – N. Y., 1961.

20. Берджесс Э. У. Рост города: введение в исследовательский проект / Э. У. Берджесс // Социальные и гуманитарные науки. Сер. 11. Социология. – 2000. – № 4. – С. 122–136.

Berdzhess E. U. Rost goroda: vvedenie v issledovatel'skiy proekt [Growth of the city: introduction to a research project] / E. U. Berdzhess // Sotsialnye i humanitarne nauki. Ser. 11. Sotsiologia. – 2000. – № 4. – P. 122–136.

21. Старостіна А. Сутність та практичне значення застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик» / А. Старостіна, В. Кравченко // Вісник Київського університету ім. Шевченка. Економіка. – 2011. – №128. – С. 5– 10.

Starostina A. Sutnist ta praktychne znachennya zastosuvannya metodyky konstruyuvannya katehorialnogo aparatu ekonomichnoyi nauky (na prykladi ponyat «globalizatsiya» ta «pidpryyemnytskyy ryzyk» [The essence and practical value of application of the methodology of constructing the categorical apparatus of economic science (for example, the concepts «globalization» and «entrepreneurial risk»] / A. Starostina, V. Kravchenko // Visnyk Kyivskoho universytetu im. Shevchenka. Ekonomika. – 2011. – № 128. – P. 5– 10.

22. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы: монография / С. В. Богачев, М. В. Мельникова, А. А. Лукьянченко и др.; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 381 с.

Problemy teorii i praktiki razvitiya gorodskoy khozyaystvennoy sistemy: monohrafiya [Problems of the theory and practice of urban economic systems] / S. V. Bogachev, M. V. Melnykova, A. A. Lukyanchenko i dr.; NAN Ukrainy. In-t ekonomiko-pravovykh issledovanyu. – Donetsk : ООО «Yugo-Vostok, Ltd», 2006. – 381 p.

23. Осітнянко А. П. Планування розвитку міста: монографія / А. П. Осітнянко. – К. : КНУБА, 2001. – 379 с.

Ositnyanko A. P. *Planuvannya rozvytku mista* [Town development planning]: monohrafiia / A. P. Ositnyanko. – К. : KNUBA, 2001. – 379 p.

24. Сіройч З. С. Демографічні та соціально-економічні проблеми розвитку міських агломерацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / З. С. Сіройч. – Київ, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dissertation.org.ua/080007/09szsd/>

Siroych Z. S. Demografichni ta sotsialnoekonomichni problemy rozvytku miskykh ahlomeratsiy [Demographic and socio-economic problems of development of urban agglomerations] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dra ekon. nauk : spets. 08.00.07 «Demohrafiya, ekonomika pratsi, sotsialna ekonomika i polityka» / Z. S. Siroych. – Kyiv, 2009 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dissertation.org.ua/080007/09szsd/>

25. Хорев Б. С. Проблемы городов / Б. С.Хорев. – М. : Изд-во Мысль, 1975. – 312 с.

Khorev B. S. Problemy gorodov [Problems of the cities] / B. S. Khorev. – М. : Yzd-vo Mysl, 1975. – 312 p.

26. Лаппо Г. М. География городов с основами градостроительства / Г. М.Лаппо. – Москва : Изд-во МГУ, 1969. –184 с.

Lappo G. M. Geohrafiya gorodov s osnovami gradostroitelstva [Cities geography with the basics of urban planning] / G. M. Lappo. – Moskva : Izd-vo MGU, 1969. –184 p.

27. Універсальний словник-енциклопедія / [гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович]. – [2-ге вид., доп.]. – Київ : ПВП Всеуито, 2001; Львів : ЛДКФ Атлас, 2001. – 1575 с.

Universalnyy slovnykentsyklopediya [Unversally words-nicotinamide] / [hol. red. rady chl.kor. NANUM Popovych]. — [2he vyd., dop.]. – Kyiv : PVP Vseuvyto, 2001; Lviv : LDKF Atlas, 2001. – 1575 p.

28. Spiro Kostof. The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History // Penguin. – Boston, 1991. – P. 37–41.

29. Туркина В. Г. Город как самоорганизующаяся нелинейная структура / В. Г. Туркина // Известия Саратовского университета. – 2008. – Т. 8. Сер. Философия. Психология. Педагогика, вып. 2. – С. 62–66.

Turkina V. G. Gorod kak samoorhanizuyushchayasya nelineynaya struktura [City as self-organizing non-linear structure] / V. G. Turkina // Izvestyya Saratovskoho unyversyteta. – 2008. – Т. 8. Ser. Filosofiya. Psikhologiya. Pedagogika. – vup. 2. – P. 62–66.

30. Шибаков В. Г. Город как сложная эколого-социально-экономическая система / В. Г. Шибаков, Л. В. Котляр, И. А. Шибакова // Фундаментальные исследования. – 2004. – № 5. – С. 71–72.

Shibakov V. G. Gorod kak slozhnaya ekologo-sotsialno-ekonomicheskaya sistema [City as a complex ecological-social-economic system] / V. H. Shibakov, L. V. Kotlyar, Y. A. Shibakova // Fundamentalnye issledovaniya. – 2004. – № 5. – P. 71–72.